

**ביצד מותר לטלטל, ובאיזה מקום; מהו "צורת הפתח", מתי עושים
"שיתוף בפת", ו"שכירות גוי"**

– הלכה למעשה –

להשיג את החוברת ב:
מודיעין עילית, הריטב"א 20
משפחת בן ישי
טל' 0527-163036
או בדוא"ל 7163036@GMAIL.COM
למשלוח הערות ע"פ הכתובת הנ"ל

וכן ניתן להשיג את הקונטרסים:
"דרכים ושיטות לזכירת הלימוד" - הקונטרס שמועיל לזכור כל מה שלומדים, ולהפוך את הלימוד לבהיר וברור.
"שונה הלכות המבואר" (הלכות שבת/פורים)
"הלכות יחוד" - תמצית הלכות יחוד בשפה קלה וברורה, נערך מפי מורי ההוראה שליט"א.
ועתה כתבו לכם – במצוות כתיבת ספר תורה, והמסתעף, להלכה

טל' מוקד העירוב בארץ הקודש: 054-8483320

מבוא

הנה כל הלומד הלכות עירובין בגמרא שו"ע ומשנ"ב, רואה ומרגיש שעדיין חסרה לו ידיעה נחוצה בחלק המעשי, כיצד מיישמים את הדברים בפועל. וכל שכן מי שלא למד הלכות אלו, שנמצא נבוך בכל ענייני העירובין, מתי מועיל צורת הפתח, באיזה אופן אפשר לטלטל, מהו רשות הרבים דאורייתא ומהו רשות הרבים דרבנן ומה נפקא מינא ביניהם; מהו שיתוף בפת ומהו שכירות מגוי - ומתי וכיצד עושים אותם. והאם בכל מקום שיש עירוב של צורת הפתח סביב העיר או השכונה ניתן לטלטל בשופי. וכן מהו החילוק בין גברים לנשים לענין טלטול, ומה בין גדולים לקטנים. לפיכך חשבנו לסדר את הדברים, בעיקרי הדברים העולים להלכה מתוך שו"ע ומשנ"ב עם דברי פוסקי זמנינו, ובשימת דגש על החלק המעשי. למעלת הקיצור וגם עקב הצורך בזריזות המלאכה לא הארכנו בהבאת מקורות, רק נציין כאן שהדברים הם ע"פ המבואר בשו"ע ומשנה ברורה בסימנים העוסקים בענינים אלו (סי' שמ"ה ושס"ד - גדרי רשות היחיד ורשות הרבים, סי' שס"ו - שיתוף פת, סי' שפ"ב - שכירות מגוי, סי' שפ"ה - דיני גוי ומומר, סי' שע"ב - טלטול בחצרות), ובעניני עירובי זמנינו נסתמכנו על דרך כלל בספרי פתח העירוב של הגר"מ אנגלרד שליט"א, וכן ממה ששמענו בשיעוריו [וגם עבר על חלק מהדברים המובאים בקונטרס זה].

זכינו למסור דברים אלו בעל פה בבית מדרש 'עטרת יוסף' שע"י ק"ק 'אבי עזרי' מודיעין עילית לפני חברים מקשיבים, וכן נמסרו בעוד מקומות, וביקשו השומעים שיהיו הדברים מועלים על גבי הכתב למען יעמדו למשמרת ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

הקדמה

גדרי 'רשות היחיד' ו'רשות הרבים'

מהו 'רשות היחיד'?

- מקום בשטח ד' על ד' טפחים ובגובה י' טפחים, ולא משנה היכן זה נמצא אם ברחוב או בכל מקום אחר, וגם לא משנה אם יש לזה שימוש לאדם אחד או לרבים, וכן אין משנה אם יש לזה בעלות או לא, העיקר הוא צורת המבנה הנ"ל - זה נחשב רשות היחיד. כגון סלע הנמצא במדבר, ויש לו את השיעורים הנ"ל של ד' על ד' בגובה י', נחשב לרשות היחיד. ובכלל הנ"ל הוא מקום המוקף מחיצות, שאם יש בו שיעור ד' על ד' טפחים או יותר, והמחיצות גבוהות י' טפחים או יותר, נחשב רשות היחיד. למשל חצר המוקפת גדרות בגובה י' טפחים, הרי היא רשות היחיד. ואם אין בה מחיצות גבוהות י' טפחים, לא נחשב רשות היחיד. וממילא, בית, לעולם נחשב רשות היחיד, כי יש בשטחו ד' על ד' טפחים ויותר, ויש בו גובה י' טפחים ויותר.

מהי 'רשות הרבים'?

רשות הרבים יש לו כמה מאפיינים [וכנלמד מרשות הרבים שהיה במדבר במלאכת המשכן, ככל מלאכות שבת], ואם חסר אחד מהתנאים אינו נחשב רשות הרבים. ואלו מאפייני רשות הרבים:

א. הוא מקום שעוברים בו רבים בצורה תדירה [ולא כמו רשות היחיד הנ"ל שאינו נעשה ע"י בעלות אלא ע"י מחיצות, שלענין רשות הרבים צריך שיהיה דוקא באופן שהרבים דרכם לעבור בו].

ב. יש בו רוחב ט"ז אמה - 8 מטר [וכפי שהיו עגלות המשכן - 2 עגלות זה בצד זה בשיעור הנ"ל]. ובסתם כביש רגיל בזמנינו יש שטח זה, כי ב' רכבים ועוד מדרכה, הרי זה ט"ז אמה.

ג. שהמקום לא יהא מקורה. [כמו שהיה במדבר].

ד. שהמקום לא יהא סגור. [גם כמו שהיה במדבר].

ואם חסר אחד מהתנאים הנ"ל, אינו רשות הרבים, ואף לא רשות היחיד [כי אין לו מחיצות סגורות בגובה י' טפחים וכדלעיל], אלא הוא 'כרמלית', דהיינו רשות המסורה לרבים אך אין בה תנאי רשות הרבים, כגון שהיא מקורה; או שאינה נוחה למעבר לרבים, כגון ים. ואיסור טלטול בכרמלית הוא מדרבנן.

ה. תנאי נוסף שהמקום יחשב רשות הרבים, כתב רש"י שצריך שיהו עוברים במקום שישים ריבוא, כמו במשכן. וכן נקטו התוס' ועוד ראשונים. ואין תנאי זה מוזכר בגמרא. והרבה ראשונים חולקים (הובאו בבאה"ל סי' שמה ס"ז). למעשה השו"ע (שם) פסק שאין צריך שישים ריבוא, רק הביא בשם 'יש אומרים' שצריך. א"כ העיקר להלכה שאין צריך שישים ריבוא. וכמה צריך שיעברו במקום כדי שיחשב רשות הרבים? אין בזה גדר מספרי, אלא כל שהדרך מסורה לרבים לעבור שם, והם עוברים שם, והיא דרך נוחה למעבר [שאינן בה סלעים מפריעים למעבר וכדומה], ויש בו את שאר התנאים הנ"ל [אינו מקורה, לא סגור, יש ברחבו ט"ז אמה], הרי זה רשות הרבים.

יוצא שסתם רחוב שלנו הוא רשות הרבים, אע"ג שאין עוברים בו שישים ריבוא (לפי עיקר ההלכה, ויש חולקים).

איסור הוצאה:

אחד מט"ל מלאכות שבת, היא מלאכת הוצאה. ושני איסורים כלולים בזה: א. שלא להוציא חפץ מרשות היחיד [למשל מהבית] אל רשות הרבים, או ההפך - לא להכניס חפץ מרשות הרבים לבית. ב.

שלא להעביר חפץ ברשות הרבים משך יותר מד' אמות, כפי שלמדו בגמרא מהפסוקים שמקום של אדם הוא ד' אמות, והעברת חפץ מתוך הד' אמות חוצה לו נחשב למלאכת הוצאה מן התורה.¹

פרק א'

למה עוזר 'צורת הפתח'

איך מתירים לטלטל חפצים מהבית לרחוב?

הנה נתבאר לעיל שאין להוציא חפץ מהבית לחוץ, ולא להכניס חפץ מבחוץ לבית; וכן לא להעביר חפץ יותר מד' אמות בחוץ. והיות ונזקקים להעביר חפצים ממקום למקום, למשל לטייל עם ילד קטן ולהרימו, או לטלטל סיר מאכל מבית זה לבית זה דרך הרחוב, כיצד עושים זאת? על ידי שמקיפים את המקום במחיצות [שיש בגובהן י' טפחים]. שכפי שנתבאר מקום המוקף במחיצות נקרא רשות היחיד, ומותר לטלטל שם.

אמנם פרקטית א"א לעשות מחיצות לכל מקום, זה עלות גבוהה וגם לא יתכן לסגור את הכבישים, לכן עושים 'צורת הפתח'. דהיינו ב' קנים מב' צדדים ומשקוף על גביהם. וצורת הפתח נחשבת למחיצה 'הלכה למשה מסיני'. והיא מחיצה גמורה לכל דבר. (ויש דינים שלא מועיל בהם צורת הפתח).

האם צורת הפתח מתירה גם לטלטל ברשות הרבים?

והנה על פי המבואר עד כה, נמצא שעל ידי היקף צורות הפתח סביב השכונה או העיר, היא מותר לטלטל בכל המקום. אך אין זה מדויק. שהרי מבואר בשו"ע (סי' סד ס"ב) שכל מה שעוזר צורת הפתח, זהו לכרמלית [דהיינו מקום האסור לטלטול מדרבנן], אך לרשות הרבים גמורה מהתורה, צריך דלתות ננעלות בלילה; והטעם מפני שבקיעת הרבים מבטלת את המחיצות של צורת הפתח [ורק בבקיעת רבים ההולכים בכרמלית אינם מבטלים את המחיצה של צורת הפתח].

אם כן שוב לא העלנו ארוכה להתיר רשות הרבים, כי דלתות ננעלות קשה לעשות במציאות, וכנ"ל לענין מחיצות. ועל פי זה מקשה המשנה ברורה (שם בבאה"ל), איך מטלטלים על סמך צורת הפתח, הרי אין זה אלא לסוברים שאין רשות הרבים בזמנינו כי צריך שישים ריבוא, אך העיקר להלכה בשו"ע (סי' שמה ס"ז) שאין צריך שישים ריבוא [וכנ"ל בהקדמה], ואם כן איך סומכים באיסור הוצאה דאורייתא על השיטות המקילות שלא הובאו בשלחן ערוך אלא בשם יש אומרים [הסוברים שללא שישים ריבוא אין זה רשות הרבים מן התורה].

אלא שבשו"ע בסימן סד (ס"ב) לענין דין דלתות ברשות הרבים, הביא בשם יש אומרים את דעת הרמב"ם, הסובר שמשפיק דלתות **ראויות** לינעל ואין צריך שיהיו ננעלות בפועל. ולומד המשנ"ב (באה"ל שם) בדעת הרמב"ם שסובר שאין הרבים מבטלים את המחיצה כשעוברים שם - לענין דאורייתא, כלומר צורת הפתח מועילה להפוך את המקום מאיסור תורה לאיסור דרבנן. ואומר המשנ"ב (שם) שהמקילים לטלטל סומכים על שיטת הרמב"ם זו שצורת הפתח מועילה להוריד את האיסור

הוספות ועיונים

¹ כל מקום שהוזכר שאין להעביר חפץ ברשות הרבים יותר מד' אמות, יש מחלוקת בשיעור הד' אמות (כמבואר בסי' שמש"ס"ב), שהרי ד' אמות הכונה לפי הריבוע שלהם, שזה יוצא ה' אמות ועד חצי אמה בערך, ומרן השו"ע פסק בסתם כדעה זו להתיר לטלטל עד שיעור זה, והביא שיש אומרים שאין לטלטל יותר מד' אמות ממש, וכן פסק המשנ"ב שאין לטלטל יותר מד' אמות ממש.

לרמה של דרבנן, ושוב לענין איסור דרבנן סומכים על היש אומרים בשו"ע הסוברים שבלא שישים ריבוא אין זה רשות הרבים ומועיל למקום צורת הפתח. הרי ב' צירופים: א. שיטת רש"י וסיעתו שצריך שישים ריבוא. ב. שיטת הרמב"ם שאין רבים מבטלים את המחיצה לענין דאורייתא. ועל צירופים אלו סומכים המטלטלים. ומ"מ כתב המשנ"ב שכיון שאין זה אלא צירופים, ירא שמים יזהר מלטלטל במקום כזה, ורק אין למחות במי שמיקל לטלטל. והיינו שאין ראוי להקל לכתחילה אלא רק בשעה"ד, כגון אשה מטופלת בילדים, וכיו"ב.

ומכאן מבואר מה שמפורסם שלנשים יותר מקילין לטלטל, ואין זה משום שיש להם תורה אחרת או משום שזה מצוות עשה שהזמן גרמא, שהרי לענין איסור אין חילוק בין אנשים לנשים, אלא שכפי המציאות בדרך כלל אשה יותר זקוקה לטלטל, כגון בשביל הילדים וכדומה. [ויש מבארים שנשים נהגו יותר להקל בזה מפני שאין הדבר מוכרע לאיסור כנ"ל, ובמשנ"ב כתב בזה שירא שמים יזהר, ונשים לא קיבלו חומרא זו. אך העיקר כפירוש ראשון, שגם אשה אם יכולה עדיף שתימנע מטלטול].

[והנה בשו"ת אול"צ (ח"א אורח סי' ל) דוחה סברת הבאור הלכה הנ"ל בביאור דעת הרמב"ם, ודעתו שאין כונת הרמב"ם (שסובר די בראיות לינעל) שרבים אינם מבטלים מחיצה. עכ"פ החליף במקום הרמב"ם את הרא"ש, ששיטת הרא"ש שמועיל צו"ה לדאורייתא, ורק מדרבנן צריך דלתות ננעלות. עוד צירוף אומר האול"צ, הוא שיטת החזו"א ועוד אחרונים, שג' רחובות מג' צדדים יוצרים רה"י מהתורה, ואע"ג שעוברים שם הרבים ויש ביניהם פירצה יותר מי' אמות, זהו לענין דרבנן, אך מהתורה המקום נחשב גזר; ולאחר שרחוב זה גזר ע"י ג' מחיצות ונעשה רה"י, הוא עצמו נהפך להיות מחיצה, ושוב הוא מחיצה לרחוב אחר, וכן כל רחוב נעשה מחיצה לרחוב אחר, וכך כל רחוב נעשה רה"י (ויש אחרונים שחולקים על יסוד זה). וע"פ ג' צירופים אלו: שיטת רש"י שצריך ס' ריבוא, שיטת הרא"ש שצו"ה מוריד את הרמת דאורייתא לרבנן, שיטת החזו"א שרוב הרחובות היום הם רה"י; וכתב האול"צ שיש להקל לטלטל במקום הדחק ולסמוך על העירוב. (ואע"פ שב' צירופים אלו הם נגד הסתם בשו"ע, מביא מהאחרונים שעושים ככה"ג ספק ספיקא, שאומרים בענין זה הכריע השו"ע להחמיר, ובענין השני הכריע להחמיר, אך בצירוף ב' השיטות לא היה אוסר). וזה בדומה להכרעת המשנ"ב שכתב אין למחות במי שמיקל וכנ"ל].

חידוש האור לציון:

הנה ידועה הסתירה שהקשו האחרונים בשו"ע מסימן שמה לסימן שג, שבסי' שמה הנזכר לעיל פסק השו"ע בסתם שא"צ שישים ריבוא, א"כ סתם רחוב שלנו הוא רשות הרבים. ואילו בסי' שג סי"ח, לענין מנהג הנשים לצאת בתכשיטים נגד המבואר בגמרא [פרק שלם במסכת שבת 'במה אשה יוצאה'] שאין יוצאים בתכשיטים, כתב השו"ע כמה צדדי היתר ובתוך הדברים כתב שאין לנו היום רשות הרבים, ומבואר בדבריו שנוקט כהסוברים שבלא שישים ריבוא אינו רשות הרבים, נגד מה שכתב בסתם לקמן בסי' שמה. והמג"א (שמה ז) הרגיש בסתירה זו, וכתב שבאמת מבואר בזה שהשו"ע סובר לעיקר להקל, שבלא שישים ריבוא אין זה רשות הרבים. אך מקשה המשנה ברורה (בבאה"ל סי' שג שם) בשם התוספת שבת שעדין הסתירה במקומה עומדת, שדברי השו"ע כאן שהיקל לא מתאימים עם מה שפסק לקמן בסי' שמה בסתם שגם בלא שישים ריבוא נחשב רשות הרבים, ודחה דברי המג"א (וע"ש בתו"ש שתיירן שהשו"ע כתב להקל רק בשם יש אומרים ואינו סובר כן). אמנם האול"צ (שם) לדרכו מיישב, שהשו"ע מכריע בין השיטות, ולכן לענין עיקר דין טלטול דהיינו סתם שהוא אסור מן התורה, חשש השו"ע למחמירים ואסר אפי' שאין שישים ריבוא, אך לענין תכשיטים שהוא דרבנן, שהלא כל מלבוש ותכשיט מותר ללבוש ברשות הרבים אלא שחז"ל אסרו תכשיטים שמה תראה לחברתה ברשות הרבים ותלטל [ומעוד כמה טעמים], ולענין דרבנן סמך השו"ע על הראשונים שהקלו שאין נחשב רשות הרבים כשאין עוברים בו שישים ריבוא.

ועפ"ז כתב באול"צ שבכל טלטול שאיסורו אינו אלא מדרבנן, מותר לטלטל לכתחילה.

וכיצד הוא טלטול דרבנן? כגון שמטלטל בשינוי [למשל תוחב עלון בין המכנסים לחולצה - במקום בכיס], או שמטלטל החפץ ד' אמות ועוצר - ד' אמות ועוצר, או שמטלטל אדם חי שהוא בגדר 'חי נושא את עצמו' [ובכלל זה ילד קטן שיכול לילך ברגליו ומותר לטלטלו כשהוא בתוך העגלה, ואפ' כשיש עליו שמיכה, שהעגלה והשמיכה טפלים לקטן (כמבואר במשנה שבת צג:); אך לא בקבוק ושאר חפצים שאינם טפלים לקטן אלא כמשא נפרד הם], וכן בהליכה מתוך רשות היחיד אחת עד רשות היחיד הבאה בלי לעצור באמצע ברשות הרבים, או שניים שעשאוה יחד [דהיינו ב' אנשים המטלטלים חפץ אחד ביחד באופן שאין דרך החפץ לנושאו ע"י ב' בני אדם אלא אדם אחד], וכי"ב שאר טלטולים דרבנן.²

טלטול על ידי גוי ברחוב שלנו:

לענין טלטול ע"י גוי, מבואר במשנ"ב (סי' שא ס"ק קנד) שאפשר להקל כהשיטות שאם אין שם שישים ריבוא המקום נחשב לכרמלית, לכן אם הטלטול הוא לצורך מצוה הרי זה 'שבות דשבות לצורך מצוה' (שמותר כמבואר בסי' שז ס"ה) ומותר לטלטל ע"י גוי. והיתר זה הינו גם אם אין שם עירוב של צורת הפתח.

לסיכום:

מקום שאין עוברים שם שישים ריבוא, ויש סביב המקום עירוב העשוי מצורת הפתח, אין ראוי לטלטל לכתחילה [אך אין למחות במי שמיקל], וכן בשעת הדחק יש להקל. דעת האור לציון לחדש שמותר לטלטל לכתחילה באופן שהטלטול דרבנן, כגון בשינוי, חי נושא את עצמו, שניים שעשאוה, פחות פחות מד' אמות, וכו'. ולומר לגוי לטלטל במקום זה, מותר אפילו אם אין שם עירוב, ובלבד שהטלטול לצורך מצוה (או מקום חולי, כמבואר בסי' שז ס"ה, וע"ש במשנ"ב לענין אם אינו מקום מצוה או חולי אך יש צורך גדול בטלטול).

<< לאור כל האמור כאן יתבאר, שמה שיש אנשים שמטלטלים מחוץ לגבולות העירוב, וכששואלים אותם היאך מטלטלים, אומרים "אנו מן המקילים בעירוב וסומכים על המתירים", הרי זה נובע מחוסר ידיעה, כי לסמוך על המקילים פירושו על המקילים לטלטל בתוך גבולות העירוב, [וזה נחשב 'מקילים' משום שגם שם אינו פשוט להיתר שהרי המקום בחשש רשות הרבים להרבה ראשונים **שלדבריהם לא מועיל שם עירוב**, וכנתבאר לעיל]; אך מקום שאין בו עירוב כלל, אין על מה ועל מי לסמוך, אין מי שמיקל בזה, וטעות הוא.

נוסף נקודה חשובה, שמה שנתבאר שאפשר לסמוך על עירוב של צורת הפתח רק בשעת הדחק, זהו ברוב עיירות שבזמנינו. אך ישנם עיירות שאין להם ב' פתחים [כגון מודיעין עילית, ביתר], ומבואר בשו"ע (סי' שמה ס"ז) שעיר שיש לה רק פתח אחד, וסגורה משאר צדדים, אינה נחשבת רשות הרבים. ומקום זה אמנם צריך היקף מחיצות בשביל להתיר טלטול שם, אך די במחיצות של צורת הפתח ואין צריך דלתות ונעלות; לפיכך צורת הפתח שם מתירה את הטלטול בשופי, לכתחילה.

האם אפשר לסמוך על העירוב בשופי?

הנה נתבאר עד כה שמקום שיש עירוב, יש אפשרות לטלטל שם, כגון באופנים של שעת הדחק, ויש מתירים ע"י טלטול בשינוי. אכן יש להבהיר שכל זה הוא רק כשמדובר שיש עירוב מתוקן כדת סביב המקום; אך היות ולמעשה תחזוקת הגדרות וצורת הפתח היא מלאכה שאינה קלה כלל וכלל, וצריך בזה מעקב ושימת לב מידי שבוע בשבוע, וכן דרושה בקיאות ראויה בהלכות, והפרטים בהם רבים. וגם העלות של התיחזוק הקבוע והתיקונים של העמודים והחוטמים אינה קטנה כלל. וצורת הפתח אחד, שאינה כשרה - וכל העירוב נפסל - שכבר המקום אינו מוקף במחיצות. לכן כשבאים לטלטל במקום,

הוספות ועיונים

² יש לציון שחידוש זה של האול"צ נאמר בדעת מרן השו"ע, ויש פוסקים שלא למדו כן בדעת השו"ע (עי' באה"ל סי' שג ס"ח), ולדבריהם אין להוציא חפץ גם באופן שהטלטול מדרבנן.

צריך לדעת שיש על מי לסמוך בבדיקת וכשרות העירוב. וכמו שלא נאכל מאכל שאינו כשר בהכשר, שאנו סומכים עליו, אותו דבר בעירוב, כיצד אפשר לטלטל אם איננו יודעים מי אחראי על העירוב, והאם רמת כשרות העירוב שם נאותה?

ובדרך כלל גם לא משנה אם גדול מטלטל או קטן, וכן לא אם איש או אישה, אלא עצם מהות העירוב במקום זה נתונה בפקפוק. [וכל ההבדל בין גדולים וקטנים או בין אנשים לנשים זה כאשר יש עירוב טוב, רק שהוא מסתמך על כמה צירופים, וכפי שנתבאר לעיל, ובזה הוא שמקילים יותר לאשה לטלטל במקום הצורך, וכן לקטן אפשר לסמוך על המתירים; אך לא כשכל כשרות העירוב מוטלת בפקפוק ובסימן שאלה].

לכן אם אדם נוסע לישוב נופש, כדאי לברר אצל מי שיודע על כשרות העירוב במקום; כי כששואלים סתם אנשים במקום אם יש כאן עירוב, אומרים "יש כאן עירוב"; וזה נכון שיש עירוב אבל השאלה אם זה עירוב. והמציאות מורה שעירוב שלא מתוחזק תמיד, לא עומד כראוי, והצורת הפתח שלו פסולה. ולא עוד אלא שלא בכל מקום יש אחראי רציני שאפשר להיות בטוחים שבקי בהלכות, ויש מקומות שהאחראי עצמו כששואלים אותו אומר 'אני מציע לא לטלטל בעירוב זה', ושואלים אותו 'אז למה אתה עובד קשה על העירוב', אומר 'אני עושה לפחות מה שאני יכול'... [כאילו מדובר על השתדלות בפרנסה].

ולא שכל מקום הוא בעייתי, אך צריך לפקוח עינים, לברר. וניתן היום לברר זאת, יש היודעים מצב העירוב בכל מקום (אפשר להתקשר ל'מוקד העירוב'). ואם אדם יודע שבשבת ישבות במקום פלוני, כדאי שיברר מוקדם את מצב העירוב שם, כדי שלא יתקע ברגע האחרון, וגם למנוע מעצמו עוגמת נפש.

פרק ב'

שיתופי חצרות בפת

תקנת השיתוף בפת:

לעיל נתבאר שרשות הרבים אשר היא מוקפת מחיצות, מותר לטלטל שם [ולענין 'צורת הפתח', הובא נידון לעיל אם הוא מתיר רשות הרבים שבזמנינו שאין שם שישים ריבוא, ונתבאר באיזה אופן מותר לטלטל ברשות הרבים זו].

אכן גם לאחר שישנם מחיצות כשרות למהדרין סביב המקום, אם זה היה נעצר כאן, עדיין לא היה מותר לטלטל. ויותר מזה, אפילו מי שנמצא בתוך מתחם קטן וסגור בשבת, והמקום כולו שייך לבעלות של אדם אחד, וגם כולו מוקף מחיצות; גם כן עדיין אין היתר לטלטל. ועוד יותר, אפילו בבנין מגורים שלו, שכולו רשות היחיד מהתורה, ואינו מוציא חפץ חוץ לפתח הבנין, גם כן אין היתר לטלטל מחוץ לדירה.

ולמה?

התשובה היא שאע"ג שהמקום מוקף מחיצות והותר לטלטל מהתורה, חז"ל הצריכו לעשות שיתוף בפת. והטעם, שכאשר אדם יוציא חפץ מביתו למקום המשמש לעוד דיירים, למשל חדר המדרגות או הרחוב, יכול לטעות ולחשוב שכמו כן מותר להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים גמורה מן התורה

[דהיינו רחוב של רבים שאינו מוקף מחיצות]. לכן לא אסרו לטלטל ברחוב עצמו ממקום למקום, ולא בכל מקום המשמש לרבים, שבזה לא חששו שיבוא לטעות שמותר לטלטל ברשות הרבים גמורה מן התורה, ורק בטלטול מבית השייך ליחיד למקום המשמש לרבים, בזה יש דמיון להוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. לפיכך עיקר האיסור במקום שלא עשו שיתוף בפת הוא בטלטול מזירת היחיד למקום המשמש לרבים - אף שאינו בגדר "רשות הרבים".

ותיקנו חז"ל שישתתפו הדיירים בפת, ועל ידי זה נעשים כולם כדרים במקום אחד, וכולם כבני רשות היחיד אחת, ואז על אף שמוציא חפץ מביתו לחוץ לא חוששים שיבוא לטעות שמותר לטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים, כי כל המקום נהפך להיות כחצר של משפחה אחת - ע"י השתתפות כל דיירי המקום בפת.

ו'שיתוף הפת' היינו שכל דייר נותן לחם, ומצרפים את כל הלחמים לסל אחד, וע"י זה כולם שותפים בעירוב. ואפשר גם שכל דייר יתן קמת, ועושים פת משותפת לכולם (רמ"א שם ס"ו). ובעצם מה שקוראים 'עירוב' למחיצות העירוב, זה שם מושאל מעירוב זה שמתערבים כולם יחד בפת [ואפשר שנקראו המחיצות בשם זה של 'עירוב', מפני שגמר התיקון של המחיצות נעשה ע"י שיתוף עירוב זה].

ומבואר בגמרא שאם אחד לא נתן פת, אפשר לזכות לו פת ע"י אחרים. לכן, אם כי בזמן קדום היו עוברים מידי ערב שבת וגוברים פת מכל הדיירים במקום, הרי שבתקופה מסויימת החלו לנהוג בדרך השניה המבוארת בגמרא - שאחד מזכה פת לכולם. והיות וצריך שישמר הפת בכל זמן שהעירוב חל, לכן נהגים לעשות במצות, שנשמרים זמן רב. ובאמת שחז"ל תקנו ברכה על ההשתתפות בפת, שהיא מצוה דרבנן, אלא היות ואנו חוששים שמא יש איזה פסול בעירוב, למשל אולי יש גוי ולא שמו לב ולא שכרו ממנו [שזה פוסל את העירוב כדיתבאר בפרק הבא], או יש מלצר שאינו שומ"ת בדירה בפני עצמה [ולא שכרו ממנו ואוסר כנ"ל], או הפת לא מונח במקום הראוי, או הצורת הפתח לא נעשתה כדת, או שמא יש אחר שעשה שיתוף בפת, לכן היום נזהרים לא לברך; אפילו כאשר אדם מגיע למתחם פרטי וסבור שעושה עירוב לבדו, וכל שכן בעיר שאין לברך שכבר רב העיר עושה שם שיתוף (פתח העירוב).

ואמנם כיון שבזמנינו בדר"כ רב המקום הוא העושה את העירוב³ לכן אין ענין שיתוף הפת נוגע כל כך ליחידים. אך כשאדם מגיע לשבות באיזה מקום, ויש חשש שהעירוב בעיית, והוא רוצה לטלטל לפחות בבנין ששוכן בו, כגון להביא את העגלה של התינוק מחדר מדרגות לדירה, יעשה שיתוף בפת בשביל בנין זה. או כגון אדם ששוכר מתחם לשבת, והמקום גדור במחיצות שכולו רשות היחיד, גם כן עדיין אסור לטלטל עד שיוזכה פת לכל הנמצאים בהיקף המתחם.

ולא עוד אלא גם במקום שכבר יש מי שעושה עירוב בפת, יכול כל אחד לעשות, כגון כאשר יש לו חשש שהיקף המחיצות אינו טוב, וא"כ הפת שעושים בבנין אחר בשביל כל השכונה, לא מועיל לשאר בניינים ובכללם הבנין שלו, והוא לפחות רוצה לטלטל מהבית לחדר המדרגות שבאותו בנין, שכל דירות הבנין נמצאים בתוך מחיצות הבנין ואפשר לטלטל שם, ורק צריך לעשות שיתוף בפת [ע"י שיוזכה פת לכל השכנים]. אך צריך זהירות בזה, שלא לומר שמזכה הפת רק לדיירי בנין זה, שאם ההיקף של העירוב בשאר השכונה הוא כן טוב, נמצא שאדם זה חולק את עירובו משאר דרי השכונה, וזה יכול להרוס את העירוב של כולם. אלא יאמר שהפת יהיה עבור כל מי שהשיתוף יכול להועיל לו. (ע"י בזה בחוברת פתח העירוב עמ' כט).

הוספות ועיונים

3 ולא עוד אלא שיש כמה רבני שכונות שעושים, וזה גם הסיבה שיש כמה צורות הפתח בין שכונה לשכונה, שמא יש במקום אחר בעיה, אז לפחות שאותו מקום יהיה טוב, אך הוא צריך שיתוף של פת בפני עצמו שאל"כ אף שיש שם מחיצות, אין שם פת - כי הפת של השכונה הסמוכה אינה בהיקף העירוב שלה.

צורת הזיכוי:

כאמור, צריך לזכות את פת העירוב לכל הדרים בתוך היקף המחיצות. ואיך אפשר לעשות זאת? כלומר איך הופכים חפץ משלך ללא שלך, הרי אין כאן הפקר אלא העברת בעלות שיהיה שייך גם לאחרים? - עושים זאת ע"י אחר, שהוא יגביה עבור מי שרוצים לזכות לו; וההגבהה תהיה בשיעור גובה טפח; ובזה נחשב כאילו הזוכים מגביהים את הפת ומשתתפים בו. ויש מחלוקת בשו"ע (סו"א י' ע"י מי מבני ביתו אפשר לעשות את הזיכוי לאחרים) ו"א כל מי שאינו סמוך על שלחנו, למשל ילדים קטנים שאינם גרים אצלו, אפי' שמציאתם לעצמו. ו"א שזה כמו במציאה, שכל מי שסמוך על שלחנו, אפי' בנו גדול, או אשתו, נחשבים כרשות אחת ואינם יכולים לזכות לאחרים], ומבואר בשו"ע שלכתחילה יש לחוש לדברי שניהם, ולכן יש לעשות ע"י שכן או כל אחד אחר שאינו מבני הבית. אך נכדיו ודאי אינם בכלל בני ביתו, וגם אין מציאתן שייכת לו, לכן אפשר לזכות על ידם לכתחילה. וכן בנו נשוי שמתארח אצלו, אינו סמוך על שלחנו ואין מציאתו לאביו, ואפשר לזכות על ידו לכתחילה. ויש עצה לזכות אפילו ע"י אשתו, והיינו ע"י שיקנה לה את הפת על מנת שאין לו רשות בפת, ואח"כ היא תתן לו את הפת על מנת שיזכהו לאחרים.

וכמה שיעור הפת? - לחם בנפח כ-800 סמ"ק - שזה כשיעור גודל ספל בערך [לצאת כל השיטות (ח) ביצים - ע"י שו"ע ס' ס"ג, ולפי החזו"א שנתקטנו הביצים].

ויאמר את נוסח השיתוף: "בהדין עירובא יהא שרי לנא לאפוקי ולעילוי (יהא מותר לנו להוציא ולהכניס) מהבתים לחצר ומחצר לבתים, ומבית לבית לכל הבתים שבחצר, ומבתים וחצרות למבוי וממבוי לבתים וחצרות, כל זה יועיל לכל מי שהעירוב יכול להועיל לו". [בדיעבד אם לא אמר הנוסח לא מעכב. ס' סו"ק פד].

ויניח הפת בחדר שיש בו ד' על ד' אמות.

וצריך שתהיה הפת קיימת כל בין השמשות של כניסת שבת. וגם צריך שבעל הפת לא יקפיד אם יבקשו ממנו, ויתן הפת למבקש (שו"ע סו"ה). ואם עובד על עצמו שאם יבקשו ממנו יתן להם, כלומר אינו מעוניין לתת אבל אם יבקשו יתן, כתב המשנ"ב שזה מועיל; ואפי' אם עושה כן מתוך שסבור שלא יבקשו ממנו גם מועיל, כיון שגמר בדעתו שאם יבקשו יתן להם (חזו"א פז ב). אך מצוי בזוג צעיר שעושים עירוב, ויש להם חלות כפי צרכם בצמצום, ואם יבקשו מהם לא יהיה להם כדי סעודות שבת, ובזה לא מועיל העירוב, כי באמת הם מקפידים על החיסרון ואינם רוצים לתת. אך אחר שנכנס ביה"ש אפשר שיעכב מלתת אם יבקשו, כי רק כשנכנסה שבת צריך שיסכים, שבעת תחילת השבת חל השיתוף. ואפי' אם יודע שלא יבקשו ממנו בעת הזו ג"כ מועיל - כל שבדעתו שאם יבקשו ממנו יתן, כנ"ל.

האם אפשר לערב בלחמניות מזונות או בפת הבאה בכיסנין? בלחמניות מזונות אפשר (דרכ"מ סו"א), ובפת הבאה בכיסנין - בערוה"ש (שם טו) כתב שגם אפשר. אך צ"ע שלא הביאו כן שאר פוסקים. [לכן עדיף לערב על פת רגילה, ואם א"א כגון שמקפידים על זה שלא יקחו להם את הפת בבין השמשות, יעברו במיני מזונות].

כל מה שצריך עירוב בפת, זהו דוקא כשיש ב' דיוירין, דהיינו ב' אנשים שאוכלים בב' חדרים, אך אם אוכלים כולם במקום אחד, אפילו שישנים בכמה חדרים, הרי מקום האכילה הוא העיקר ונמצא שכולם דרים במקום אחד, ואין צריך עירוב בפת. אך צריך שימת לב בזה, כי לפעמים חושבים שכולם אוכלים יחד סעודות שבת, למשל באולם אחד, ובסוף מתגלה שיש מישהו שסועד באיזה חדר - וא"כ הוצרכו לעשות שיתוף בפת. [ואם בחלק מהסעודות אוכלים בחדרים, הולכים לפי רוב הסעודות].

'דיויר' זהו רק דירה שאוכלים בה, ולא די שהדירה ראויה לדור שם; גם לא די שמבשלים שם.

כשיש בית שאוכלים בו, שאר חדרים שבבית טפלים אליו (כן דעת המ"ב וכן עיקר באחרונים, דלא כחזו"א. פתה"ע סי' שעב ס"א).

אם יש גוי או שאינו שומ"ת בבניין, צריך לעשות עמו "שכירות רשות", דהיינו ששוכר ממנו רשות להשתמש ברשותו. ובלא זה אין היתר לטלטל. וענין זה יתבאר בהרחבה בפרק הבא.

פרק ג'

שכירות מגוי

תקנת השכירות:

חז"ל רצו להרחיק את היהודי מעסק עם גוי, ולשם כך תיקנו כמה דברים, כגון סתם יינם, בישולי גוים, וכו'. כמו כן כדי להרחיק את היהודי משכנות עם הגוי, הצריכו לעשות דבר שיש בו קושי מסויים, והוא שהצריכו לשכור את דירת הגוי, והגוי הרי לא ימהר להשכיר את דירתו, כי חושש שהיהודי עושה לו בכך כשפים, וכיון שצורך גדול הוא לטלטל, בפרט בזמנם שהיו מניחים המאכל שיתחמם בתנור הנמצא באיזה פינה ברחוב עבור כולם ובשבת צריך להביאו, כך יקשה ליהודי לגור ליד הגוי ויעדיף לגור במקום אחר.

דהיינו גם במקום שכולו מוקף מחיצות ונחשב רשות היחיד, וגם עשו בו שיתוף בפת [כנתבאר בפרק הקודם], אם יש שם גוי הדר בדירה בפני עצמו, הרי דירתו מבטלת את ההשתתפות בפת, וכשם שאם לא עשו שיתוף בפת אסור לטלטל שם מדרבנן, כך אותו דבר אם עשו עירוב בפת אך לא שכרו מגוי הדר שם.

נמצא, שמקום המוקף גדרות כהלכה, ומן התורה כולו נחשב רשות היחיד, או בנין מגורים שבלי לעשות לו מחיצות נוספות הוא עצמו מוקף בקירותיו והרי הוא נחשב רשות היחיד, עדיין אסור לטלטל במקום זה, עד שיעשו ב' דברים: א. שיתוף בפת. ב. שכירות מגוי.

'שכירו ולקטו': חוץ מלשכור מהגוי בעל הדירה עצמו, ישנה אפשרות נוספת, והיא לשכור מ'שכירו ולקטו' (גמרא עירובין סג:). והיינו כל מי שיש לו רשות להשתמש בדירת הגוי, אפשר לשכור ממנו במקום מבעל הבית עצמו. וזו העצה בבתי מלון - לשכור מהמנהל, כי קשה לשכור מכל גוי וגוי, וגם הם מתחלפים באופן תדיר; אלא שוכרים מבעל המלון, שבדרך כלל יש לו רשות להיכנס להשתמש בחדר, וכן הוא יכול לשלוח מישהו לנקות שם בלי רשות השוכר, הרי שאינו משכיר את החדר לגמרי ואפשר לשכור ממנו; וגם באופן שאין לבעל המלון רשות להיכנס או להכניס אחרים לחדר לאחר שהשכירו, אפשר לשכור ממנו לפני שמשכיר את החדר לגוי.

הנחת חפץ בבית הגוי: על פי הנ"ל, יש נוהגים שבמקום לשכור מהגוי, נותנים לו לשמור על חפץ, למשל מפתח, ואז כבר יש ליהודי שנתן לו מפתח לשמור - רשות להשתמש בדירה של הגוי, ויהודי זה נחשב כשכירו ולקטו, ושוב הוא עצמו יכול להשכיר את דירת הגוי לאחרים [וי"א שא"צ להשכיר, שמספיק במה שיש לו שימוש בבית הגוי, אך לכתחילה יש להשכיר (שו"ע סי' שסו סי"ב)]. אבל יש להקפיד שיהא חפץ שאינו לתועלת הגוי אל רק עושה טובה למניח, כי אם זה לשימושי הגוי ולצרכו, שוב לא נחשב הנותן כשכירו ולקטו שיש לו רשות להניח חפץ בדירתו.

יהודי שאינו שומ"ת: כמו בגוי, כן הוא ביהודי שאינו שומ"ת, שדינו כגוי לזה, וצריך לשכור ממנו רשות בשביל שיהא מותר לטלטל באיזור ההוא. אך דוקא אם יש לו דירה בפני עצמו, שאם דר בבית הישראל, אינו אוסר.

כשאין ב' דיורי ישראל: אם כולם אוכלים בחדר-אוכל אחד, והשאר גוים, א"צ לערב; שרק אם יש ב' דיורי יהודי הגוי אוסר.

צורת השכירות: בענין צורת השכירות, מבואר בגמרא שאין צריך שכירות גמורה שיהא ליהודי בעלות בדירת הגוי אלא די בשכירות קלה. למשל די לשכור בסכום קטן ביותר, וגם הגוי יש לו זכות בדירה כמו שהיה לו עד השכירות - לכל דבר וענין, ולא צריך שיהא רשות ליהודי רשות להיכנס לדירת הגוי. אבל צריך מעשה שכירות גמור עם קנין, ומבואר בשו"ע (שסו ד) שאין צריך לעשות חוזה על הקנין, ולפי זה יכול השוכר לומר לגוי 'אל תחשוש, בבית משפט לא ידעו מזה; ומאיך לא יאמר לו 'אני לא אוכל להשתמש ע"י השכירות בביתך', שא"כ נמצא מבטל את השכירות, רק יכול לומר לו - 'אני לא אמור לבוא ולהשתמש בביתך', או 'תסמוך עלינו שלא נפריע לך'.

השכירות למעשה בזמניו

הנה במקום שישנם מעט גוים, לא כל כך מורכב לילך ולשכור מכולם. אך במקום שיש הרבה גוים, אינו פשוט כלל לילך ולשכור מכל אחד ואחד. ולזה ישנו פיתרון 'שכירות משר העיר'. וזה בנוי על ההיתר הנקרא 'שכירו ולקטיו', וכתבאר לעיל, שאפשר לשכור ממי שיש לו רשות להשתמש בדירת הגוי; ועל פי זה כתבו הראשונים (ב"י ס' שצא בשם הריב"ש ועוד) לשכור משר העיר, שהרי יש לו רשות להיכנס לדירת כל אחד, והרי הוא כ'שכירו ולקטיו', וכשוכרים ממנו את דירות כולם, נחשב ששכרו מבטל הבית בעצמו.

האם בזמניו אפשר לשכור משר העיר?

הנה בפיתרון הנ"ל של שכירות משר העיר נהגו משך הרבה שנים. אבל בדור האחרון שפשטה הדמוקרטיה יותר ויותר וביטלו את סמכות המשטרה והחיילים להיכנס לבתי אנשים, וכיום אין זכות לאף שר ומושל להיכנס לבתים ואף לשוטרים אין זכות להיכנס לבתים [אלא ע"י צו בית משפט וע"י תביעה, שהחסרון בזה שנוקז להחלטת אחרים, וגם אינו יכול להגיש תביעה ללא שאירעה סיבה כלשהי, שהוא לבד לא יכול ליצור אותה]. ואף הזכויות שיש בזמן מלחמה, אינן מועילות מכיון שאין זכות למישהו בשלטון לפתוח מלחמה ללא החלטת גורמים נוספים בשלטון, נמצא שאין אף אחד שעונה על אחת מהדרישות שמוזכרות בפוסקים. ולכן דעת רוב פוסקי זמנינו שאין לסמוך על השכירות מהממשלה, כן דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הובאה בחכמת הלב (פ"ו הערה קי"ד), שכן הורה משנת תשנ"ב ואילך, לאחר שביירו את הסמכויות של כל גורמי השלטון, ראה"מ, שר הבטחון, שר הפנים, התחבורה, הצבא, המשטרה, העירייה, הממונה על המחוז מטעם משרד הפנים ועוד. וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ה ס' צ"ז אות י"ד) כתב שמה שסומכים ע"ז היום זה בבחינת שעושים מה שאפשר להציל את המטלטלים מחוסר ידיעה. וכן דעת עוד פוסקי זמנינו שאין מועיל היום שכירות משר העיר.

והנה בשו"ת גינת ורדים (כלל ג ס' כב) כתב שיש לדמות דין שכירות מגוי, לריבית, שכתבו התוספות שאע"ג שחז"ל תיקנו שלא להלוות לגוי בריבית כדי שלא ילמדו ממעשיו, בזמנינו ששרויים בינות הגוים ובלא"ה מתעסקים עימם בשאר משא ומתן, בטלה התקנה; וסובר הגינת ורדים שה"ה לענין עירוב, שהיום בלא"ה שרויים בינותם. וכתב הבית מאיר (שפב כ) שאין הלכה כדבריו, עכ"פ במקום שא"א לשכור יש לעשות עירוב ולסמוך על זה כדי להציל את המטלטלים, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ו מז סק"ד, ח"ח צז אות יד) דאע"ג ששכירות מהשלטונות אינה מועילה, יש לעשות סניף מהסברא הנ"ל לעשות עירוב עכ"פ. וכן הורה הגרי"ש א (חכמת הלב פ"ו הע' קיד) שיש לעשות עירוב בכל אופן,

ומכמה טעמים: א' שמועיל לטלטל כלי חצר [ויתבאר בפרק הבא אופן היתר הטלטול], ב, להציל את המטלטלים בלא"ה ובצירוף סברת הגינת ורדים הנ"ל.

בשנים האחרונות (שנת תשס"ה) נעשה פתרון נוסף ע"י ששכרו מחברת החשמל את מקום מונה החשמל הנמצא בחדרי המדרגות, ובכך שכרו את רשויות הגויים ומחללי שבתות (מדין שכירו ולקיטו, דהיינו שיש לחברת חשמל רשות לשימוש ברשות בעל הבית, ואפשר לשכור מהם). מעיקר הדין ניתן לסמוך על שכירות זו, אלא שהיא לא פותרת את כל הדיירות, כיון שבבנינים שנבנים בשנים האחרונות מונה החשמל נמצא בארון שברחוב ולא בחדר של הדיירים, וכן הרבה יחידות דיור המצויות כיום אין להם מונה פרטי, ולכן מה שניתן לסמוך על זה הוא רק כאשר בדקו למי אין מועיל שכירות זו, ושכרו ממנו בפני עצמו. (פתח העירוב - דיני עירוב המצויין, עמ' כא).

ובכו"ז ישנם מקומות מתחרדים, שיש שם הרבה גוים ושאינם שומ"ת, ואין אפשרות לשכור מכולם; ואעפ"כ עושים שם עירוב, והטעם כנ"ל: א' כדי שיוכלו לטלטל כלי חצר, ב' בשביל אותם שמטלטלים מחוסר ידע - שכשיש מחיצות עכ"פ זה מוריד את רמת האיסור.

וראה לקמן בפרק הבא היכן אפשר לטלטל באופן שלא עשו שכירות.

ידוע שישנו עירוב המכונה 'עירוב שכונתי', שאינם מסתמכים על ה'עירוב הכללי' שמסתמך על הרבה הרבה קולות וצירופי צדדים וצידי צדדים, ובעירוב שכונתי מקפידים לשכור מכל הגוים ושאינם שומרי תו"מ.

<< מכאן מודעה רבה, לענין מקום שעושים עירוב פרטי [כגון במודיעין עילית, או בשאר ערים בעירובים שכונתיים], כל מי שיודע על הימצאות גוי, למשל עובד זר, או יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, הנמצא בדירה בפני עצמו, עליו לדווח לאחראים על העירוב, כדי שישכרו ממנו את המקום ולא יאסור על כולם לטלטל.

פרק ד'

היכן מותר לטלטל במקום שלא עשו שכירות

טלטול במקום האסור מדרבנן:

נתבאר לעיל, שמקום המוקף גדרות כהלכה, ומן התורה כולו נחשב רשות היחיד, או בנין מגורים שכלי לעשות לו מחיצות נוספות הוא עצמו מוקף בקירותיו והרי הוא נחשב רשות היחיד, עדיין אסור לטלטל במקום זה, עד שיעשו ב' דברים: א. שיתוף בפת. ב. שכירות מגוי.

והנה לעשות שיתוף בפת, הוא דבר פשוט וקל [ונתבאר צורת עשייתו לעיל בפרק ב']. אך לעשות שכירות מכל הגוים הדרים בתוך היקף העירוב, אינו דבר פשוט כלל, ובעיקר במציאות זמנינו, וכתבאר בהרחבה בפרק הקודם. ונתבאר לעיל שם שאכן יש מקומות שנבצר מהם לשכור מהגוים, ובכל זאת עושים עירוב, ועיקר מטרתם הוא כדי שיהא המקום מוקף מחיצות ויחשב רשות היחיד. ומה התועלת בזה? א, להציל מי שמטלטל מחוסר ידיעה, שלפחות אינו מטלטל ברשות הרבים שזה גובל באיסור תורה. ב, וזה הטעם העיקרי - כדי שיהא אפשר לטלטל שם באופנים מסויימים, שלזה מועיל היקף העירוב אף שלא עשו שכירות.

ועתה יתבאר היתר טלטול זה, דהיינו כיצד מטלטלים במקום שיש היקף כהלכה, אך לא שכרו שם את דירת הגוי או דירת מי שאינו שומר ת"מ.

ותחילה נחזור לראות את טעם איסור הטלטול במקום שלא שכרו מגוי, ועל פי זה יקל להבין את גדרי אופני היתר הטלטול:

כפי שנתבאר בפרק ב', אם יטלטל אדם מהדירה לחוץ - מקום המשמש לכמה דיירים, ידמה בדעתו שמותר לטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים גמורה מהתורה; ועל כן הצריכו חז"ל שהשתתפו בני המקום בפת, ובזה נעשים כולם כבני חצר אחת, ושוב לא יטעו לטלטל שמותר מרשות היחיד לרשות הרבים. ואותו דבר מקום שהשתתפו בפת אך לא עשו שכירות מגוי, דירת הגוי מבטלת את שיתוף הפת, והדין כנ"ל.

לפי זה יובנו גדרי היתר הטלטול במקום שלא שכרו מגוי: אין להוציא חפץ מהדירה לחוץ, ולא להכניס מבחוץ אל הדירה, שזה נראה כמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או ההפך. אך מותר לטלטל במקום של רבים.

כל מקום שהוא רשות של אדם פרטי, מכונה לעניינו 'דירה'; ובתנאי שאוכלים שם סעודת קבע בשבת זו. וכל מקום המשמש לרבים, מכונה לעניינו 'חצר'.

ויש בזה 3 כללים:

1. מותר לטלטל ב'חצר', למשל ברחוב, או מחצר לחצר, למשל מחדר המדרגות לרחוב, ומהרחוב לחדר מדרגות אחר.

2. מדירה לחצר, כגון מהבית לחדר המדרגות או לרחוב, אסור לטלטל. וכן מדירה של פלוני אסור לטלטל לדירה של אחר - ואפילו שלא דרך חדר מדרגות, למשל אין לטלטל ממרפסת למרפסת של ב' דיירים.

3. חפץ ששבת בדירה, דהיינו שהיה בתחילת שבת בבין השמשות בדירה, קנה שם שבתה, ואז אפילו אם יצא אח"כ ע"י מישהו [כגון מי שלא יודע ההלכה והוציא, או מי שסומך על עירוב במקום זה], אסור לטלטלו **מחצר לחצר** כגון מרחוב לרחוב, ואפי' כשיצא החפץ לחצר בהיתר, כגון מלבוש שלבשו והוציאו בהיתר מהבית לחוץ; אך באותה חצר מותר, למשל באותו רחוב או בחדר המדרגות (המ"ב הביא בזה מחלו', והחזו"א צידד להתיר, עי' קונ' פתח העירוב ס"א הע' תיג), וכן אם הגיע החפץ לבית אחר מותר לטלטלו שם.

עגלה: על פי הנ"ל, ניקח דוגמא לענין עגלה: עגלה שהיתה בתחילת השבת בחדר מדרגות, מותר לטלטלה לרחוב ולגינה ולבנין אחר - רק לא להכניס לדירה אחרת שאוכלים בה סעודת שבת.

ועגלה שהיתה בבית בתחילת שבת והוצאה לחדר מדרגות [כגון ע"י ילד קטן שלא ידע, או ע"י אדם הסומך על העירוב הכללי], אין להוציאה לחוץ; ולא עוד אלא אפי' להעבירה מקומה לקומה אסור שהרי המדרגות נחשבות מחיצות ומפרידות בין הקומות ונחשבים כב' חצרות (ארחות שבת פכ"ח הע' ככה).

מלבוש: דוגמא נוספת, השייכת יותר לענין מלבוש: כלי שלא שבת בבית, למשל שבעת כניסת שבת היה לבוש בו האדם, ואחר כך יצא לחצר ע"י שהאדם לבוש בו אל החצר, מותר להוציאו מחצר לחצר. (דעת החזו"א [קד כה] שבגד שפשט בבית לאחר ביה"ש, קונה אז שבתה - ושוב אסור לטלטל מחצר לחצר, אך רבים חולקים, עי' קונ' פתח העירוב דיני עירובין, עמ' נו).

תינוק: לטלטל תינוק מהבית לחדר מדרגות אסור - כשם שאסור להוציא כל דבר מהבית לחוץ בנשיאה על הגוף; ואם התינוק יודע לחזול או לילך אפשר לתת לו שיצא לבד. ולאחר שיצא לחדר

המדרגות, אפשר לטלטלו משם לחוץ (כשמדובר שיש היקף מחיצות טוב למקום). ולמה תינוק שונה משאר חפצים שנתבאר לעיל שאם היו בתחילת שבת בבית שוב אסור להוציאם ממקום למקום ואילו תינוק מותר? מפני שלא שייך 'קונה שביתה' באדם, לכן מעת שהגיע לחצר [-כגון חדר מדרגות], הרי הוא כמו כלי שהיה בחצר בתחילת השבת שמוותר להוציאו מחצר לחצר [-כגון מחדר מדרגות לרחוב]. וצריך שימת לב וזהירות שלא לטלטל את חפצי התינוק, כגון בקבוק, מוצץ ובגדים להחלפה, שהם כן קנו שביתה בבית בתחילת שבת ואסור להוציאם מחצר לחצר. עד כאן הוא לגבי תינוק שיודע לזחול - שאינו קונה שביתה בבית; ולגבי תינוק שאינו יודע לזחול, יש אומרים שקונה שביתה, ויש חולקים, וראה בזה בקונט' פתח העירוב (דיני עירוב המצויין עמ' מה מס' 3).

מותר לטלטל כלי ממרפסת פרטית לבית, כי אין מי שאוסר עליו; שכל האיסור שנתבאר שאין לטלטל מחצר לבית היינו כשדירים בחצרים אנשים אחרים [והסברא שזה דומה לרשות הרבים].

ויש לדעת כלל: כל מה שאסור לטלטל מהבית לחצר [במקום שיש היקף מחיצות טוב] הוא דוקא כשיש שם ב' דירין - דהיינו ב' דירות שבכל אחד יש אדם שאוכל סעודת קבע בשבת זו. אך ב' חצרות שונות, באחד יש ב' דירין ובשני לא, ושני החצרות מחולקות זו מזו על ידי מחיצות, מותר לטלטל באותה חצר שאין בה ב' דירין. לכן ב' קומות בבנין, שהם נחשבות מחולקות זו מזו (מחמת מחיצות המעקה שהוא בעומד מרובה, ויתכן שגם המדרגות נחשבות מחיצה של תל המתלקט כשזה בשיפוע הראוי). נחשבות לב' חצרות מחולקות; ולפי זה אם מדובר בקומה העליונה, ויש שם שכן גוי, והיהודי הדר שם רוצה לטלטל מביתו לחדר המדרגות בקומה שלו בלבד, אינו צריך לעשות עירוב ולא לשכור מהגוי; אך לטלטל לקומה אחרת אסור לו, שהרי הוא ועוד דייר משתמשים שם, והרי זה ב' דירין וצריך שם עירוב כדת.

סיכום

נסכם את העולה מד' הפרקים:

ישנם ארבעה מקומות חלוקים לענין דיני עירוב:

א. יש מקום שמוקף גדרות כדת, ועשו שם שיתוף בפת וגם שכרו מהגויים ומיהודים שאינם שומרי תו"מ, והמקום אין בו חשש רשות הרבים - כגון שיש כניסה אחת לעיר. מקום זה מותר בטלטול בשופי. ובתנאי שהעירוב מתוחזק כראוי, ואנשים יראים ובקיאיים בהלכה עוסקים בתיקונו ובהעמדתו תדיר.

ב. מקום שאין בו מחיצות אלא צורת הפתח, ויש חשש שהוא רשות הרבים, דהיינו יש ב' פתחים לעיר; אך רק אין עוברים ברחובותיו שישים ריבוא. מקום כזה ירא שמים נזהר לא לטלטל שם לכתחילה, ומי שמיקל לטלטל אין למחות בו. ולדעת האול"צ אפשר לטלטל שם בטלטול דרבנן, כגון בשינוי, שניים שעשאוהו, חי הנושא את עצמו, וכו'. וכל זה גם כן בתנאי שהעירוב מתוחזק כראוי וכנ"ל בסוף אות א'.

ג. מקום שישנו היקף מחיצות או צורת הפתח, אך לא שכרו מגוי או ממי שאינו שומר תו"מ, אסור לטלטל שם מהבית לחוץ או מהחוץ לבית, אך מותר בחוץ למשל בחדר מדרגות או ברחוב וכן מחדר מדרגות לרחוב וכו', רק לא להכניס לבית. ואם הכלי קנה שביתה בתחילת השבת בבית, אין להוציאו ממקום למקום [למשל מחדר מדרגות לרחוב], אך מותר באותו מקום עצמו למשל באותו רחוב.

ד. מקום שהעירוב לא מתוחזק כראוי, הרי הוא בחשש שאין העירוב טוב, וכאילו אין שם עירוב כלל. ואותו דבר כשיש שם אחראי אך אינו בקי דיו במלאכת העירוב. ואותו דבר מקום שיש עירוב, אך רוצים לטלטל מחוץ לגבולות העירוב. בכל זה אין לטלטל שם כלל, אף לא בשעת הדחק, וגם לא לנשים וילדים, וגם בטלטול בשינוי אין היתר.

...דורשי ד' זרע אברהם אוהבו...

...שמחים לשמרו ולערב עירובו...

(מתוך פיוט 'כל מקדש שביעי')